

УДК 140.8:929 Флоренський
DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.30.5>

ПРО «КРУГЛЕ МИСЛЕННЯ» П.О. ФЛОРЕНСЬКОГО

Мирослава Карпенко

*Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
факультет історії та філософії, кафедра філософії
вул. Дворянська, 2, 65000, м. Одеса, Україна*

Досліджується «кругле мислення» П.О. Флоренського, на якому ґрунтується його «конкретна метафізика». Показано, що «кругле мислення» суттєво визначає не тільки концепцію духовної реальності П.О. Флоренського, але й засіб її пізнання. Розкривається актуальна проблема пізнавального засобу, адекватного «круглому мисленню» П.О. Флоренського.

Показано, що в «конкретній метафізиці» П.О. Флоренський прагне конкретизувати духовну реальність, представити її як феноменально-ноуменальну двоєдність. У розробленні концепції конкретної духовної реальності, яка ґрунтується на ідеї двоєдності, він спирається на поняття символу. Проте його роз'яснення суті символічного розуміння духовної реальності як феноменально-ноуменальної двоєдності демонструє, що поняття символу не покриває собою реальність «конкретної метафізики».

Релігійний символ орієнтований виключно на трансцендентність духовної реальності (її потойбічність, чисту ноуменальність). Він унеможливує доступ до духовної реальності як конкретної, тобто такої, що містично споглядається. З огляду на особливості «круглого мислення» П.О. Флоренського, визначено його провідні складники, як-от: міфологізуюча уява (засіб пізнання, на який спирається міфологічна свідомість) та містико-символічне споглядання (характерне для релігійної свідомості). Показано, що ані міф, ані символ самі собою не можуть адекватно визначити духовну реальність як двоєдність. Формою містичного споглядання конкретної духовної реальності є міфосимвол. На відміну від міфу та символу, міфосимвол відкриває доступ до духовної реальності через її містичне споглядання в конкретно-чуттєвому, у феноменах.

Обґрунтовано положення про те, що міфосимвол є принципом пізнавальної настанови П.О. Флоренського, адекватним його стилю «круглого мислення», таким, що висвітлює особливості його містичного споглядання духовної реальності.

Ключові слова: «кругле мислення», «конкретна метафізика», конкретна духовна реальність, двоєдність, феномен, ноумен, містичне споглядання, міфосимвол.

В основі «конкретної метафізики» П.О. Флоренського лежить ідея форми як «творчого початку реальності». Відродження інтересу до форми як «джерела думки» означає, за П.О. Флоренським, «кризис аналітичного мировоззрення и новый расцвет платоно-аристотелевско-гёте-шеллинговского генеалогического древа» [1, с. 31]. Спосіб мислення, спрямований на осягнення форми як «творчого початку реальності», П.О. Флоренський називає «круглим». На ньому він ґрунтується, створюючи «конкретну метафізику», у якій фрагментарно викладає свою концепцію духовної реальності.

Розробляючи «конкретну метафізику» і зіставляючи її з іншими філософськими вченнями, П.О. Флоренський відкидає як позитивістські теорії, так і всі конструкції «чистої метафізики», підкреслює, що йому «претил позитивизм, но не менее претила и отвлеченная метафизика» [1, с. 793]. «Конкретна метафізика» з її ідеєю конкретності протиставляється ним «абстрактній метафізиці», тоді як «кругле мислення» – спекулятивному філософствуванню і «науковому догматизму».

«Конкретна метафізика» П.О. Флоренського продовжує викликати глибокий інтерес у дослідників. Як і раніше, актуальною залишається проблема пізнавального методу, який використовує П.О. Флоренський у її розробці, а також питання про його ставлення до символізму. Історик російської філософії Н.К. Бонецька в монографії «Между Логосом и Софией. Работы разных лет» [2] переосмислює традиційне уявлення щодо П.О. Флоренського як про представника філософського символізму. Вона не тільки визначає його філософію як гетеманство, але й показує, що особистість мислителя цілком відповідає тому духовному типу, який Й. Гете втілює в образі Фауста. Книга сучасного італійського філософа Н. Валентіні «Павел Флоренский» являє собою біографічний нарис, у якому розкриваються світоглядні аспекти творчості П.О. Флоренського. На відміну від Н.К. Бонецької, Н. Валентіні вважає П.О. Флоренського символістом. Він підкреслює, що релігійна філософія П.О. Флоренського, заснована на «конкретній метафізиці», радикально відмінна від метафізики західної філософської традиції, пов'язана із «християнським реалізмом» і символізмом. У передмові до російського видання Н. Валентіні пише: «В современной русской культуре общепризнано, что Флоренский в поисках новых моделей разума и рациональности одним из первых мыслителей XX века разработал теорию познания, исходя из обновленной эпистемологии символа и радикальной критики абстрактного рационализма» [3].

Останні дослідження, які належать до «конкретної метафізики», показують, що сьогодні проблема пізнавального інструментарію, особливо того, що П.О. Флоренський називає «круглим мисленням», залишається дискусійною. Проте аутентичне розуміння того, що в «конкретній метафізиці» називається духовною реальністю, неможливе без урахування метода її пізнання, який ґрунтується на «круглому викладенні думок» П.О. Флоренського.

Розкриваючи свій задум «конкретної метафізики», П.О. Флоренський пише: «Итак, тут не дается единого построения, а закрепляются лишь **некоторые** узы конкретного философского разумения, конкретной метафизики, которая есть философская антропология в духе **Гёте**» [1, с. 27]. «Кругле мислення» означає для нього здатність мислити і прийом «викладати споглядально». Роз'яснюючи специфіку побудови «конкретної метафізики» з її набіжними одна на одну темами, він відзначає, що організовані таким способом теми діалектично розкривають «своими связями и перекликами единство первичного созерцания» [Там само]. Це «первісне споглядання» у нього подібне до гетевського способу споглядального пізнання природи, тому що, як і у Й. Гете, відкриває доступ до її таємниці.

Й. Гете свій спосіб пізнання називає синтетичним, він має вирішальне значення для його теорії, оскільки дозволяє вбачати загальне й одиничне, тобто ідею в одиничному і множинному, у феномені. Й. Гете був певний, що тільки у спогляданні нескінченна природа відкриває нам у мінливому вічне, являє свій протофеномен. Тому в дослідженні природи ми маємо виходити не з окремих її елементів, складових частин цілого, а із самого цілого, тобто із синтетичного зв'язку фактів. Свій спосіб пізнання Й. Гете протиставляє як науковому експерименту, що розкладає цілісність природи на окремі складники, так і філософському абстрактному спогляданню, що підноситься над живими і конкретними природними явищами. І в цьому гетевське світосприйняття також близьке світогляду П.О. Флоренського, який підкреслював, що в його «круглому викладенні думок» відсутня «логічна єдність схеми», у ньому немає жодної системи, але чується «**иное** единство, несравненно более связное, жизненно более глубокое, чем гладкий план, наложенный поверхностно и своим лоском прикрывающий убожество внутренних невязок и рассыпающихся представлений» [1, с. 27].

П.О. Флоренський характеризує «кругле мислення» як «до-системне» і «до-наукове», тобто таке, що звернене до первісної інтуїції, «коріння думки», до її витоків. «Как

в риманновском пространстве всякий путь смыкается в самого себя, – пише він, – так и здесь, в **круглом** изложении мыслей, продвигаясь различными дорогами все вперед, снова и снова приходишь к отправным созерцаниям» [1, с. 25]. Таке живе, «органічне», мислення з його виразами й «потоками думки» є, за П.О. Флоренським, життєвим. І його життєвість визначається його конкретністю. Воно дозволяє, згідно з П.О. Флоренським, «бережно собирать конкретную мысль, сгоняя в один затон подмеченные нами водовороты первичных интуиций: верность факту» [1, с. 27].

Конкретність духовної реальності у П.О. Флоренського означає втіленість ноумену у феномені, одвічну явленість ноумена у феномені, їхню невід'ємність одне від одного, що і позначається ним поняттям двоєдності. У нього двоєдністю зумовлена як ноуменальність феномену, так і феноменальність ноумена. Він пише про те, що хотів бачити душу втіленою, і пов'язує це своє бажання не із прагненням до матеріалізму, а з потребою в конкретному, а саме в конкретній, живій духовності, наданої як двоєдність феномену та ноумена.

Для П.О. Флоренського не існує такого явища, крізь яке неможливо було би споглядати «духовну єдність» в її безпосередності і конкретності, «со своею плотью и со своею душою» [1, с. 792]. Будь-яке явище (феномен) він розглядає як зриму подобу ідеальної сутності (ноумен), тобто як двоєдине, «духовно-речовинне». «В каждой жилке его плоти, – пише він про явище, – я видел и хотел видеть, искал видеть, верил, что могу видеть, – душу, единую духовную сущность; и сколь тверда была моя уверенность, что плоть не есть только плоть, только косное вещество, только внешнее, столь же тверда была и обратная уверенность – в невозможности, ненужности, самонадеянности видеть эту душу бестелесной, обнаженной от своего символического покрова» [1, с. 792].

Із цього висловлювання П.О. Флоренського видно, що конкретність духовної реальності передбачає її наочність. Він підкреслює: «С наиболее самодовлеемой четкостью стоят пред духом образы **зримые**. То, что созерцается глазом, оценивается как данное ему, как откровение, как открываемое. Это – воистину явление, ибо *φανόμενον* есть именно являемое глазу – зримое» [1, с. 32]. У наскрізній, або «тонкоматеріальній», структурі духовної реальності ноумен наочно виражений у феномені, першообраз – в образі, першо-явлення – у явищі.

«Кругле мислення» П.О. Флоренського, виявляючи цей внутрішній зв'язок і взаємну зумовленість форми та її змісту, дозволяє прозрівати у чуттєвому надчуттєве, в емпіричному – трансцендентне. Особливість останнього полягає в тому, що в П.О. Флоренського воно не є цілковито трансцендентним, оскільки з необхідністю передбачає чуттєво-наочну форму свого існування, тобто свій чуттєвий образ, а значить, характеризується як іманентне. Інакше кажучи, трансцендентне присутнє в чуттєвому образі як іманентне. На це вказує П.О. Флоренський, коли пише про те, що вже з раннього дитинства йому вважалося, що явище «єсть именно явление, объявление, проявление вещи, от вещи не отделяется, и потому – столь же «здесь», как и «там»» [1, с. 793]. І навпаки, річ йому здавалась «являющей себя своими явлениями, и потому пребывающей столь же «там», как и «здесь»» [Там само]. Тому духовна реальність визначається ним як двоєдина: двоєдність іманентного (феномен) і трансцендентного (ноумен). Вона явлена з усією очевидністю у сфері «пограничної активності», до якої він відносить не тільки культ із його таїнствами, обрядами і «знаряддями» або феномен сновидіння, містичного екстазу й «усніння», але й виробу людської творчості, а також місця викривленості простору, його «складки» та «вузли».

Згадуючи своє дитинство, П.О. Флоренський зізнається, що вже тоді вважав визначальними для свого світорозуміння пошуки таких місць, «где мировой пульс нащупывается отчетливее, где внятнее говорят потусторонние голоса природы» [1, с. 797]. Грун-

туючись на такому ставленні до світу, він докладно досліджує всі сфери «пограничної активності», детально описує «мистецтво смерті», яке представлено не тільки у православному культі, але і в архаїчних ритуалах. Водночас він відзначає, що у православ'ї духовний рівень смерті іменується «успінням» і означає стан, подібний до сну, у якому уможлиблюється безболісне «переставлення», «захоплення душі» людини із видимого світу в невидимий план буття.

За допомогою прийому сновидіння П.О. Флоренський показує, яким чином можливий перехід з однієї реальності до іншої. Він пише про символічні видіння, образи сновидінь, які виникають на хиткій межі сну і пильнування, викликані проривом свідомості в іншу, потойбічну сферу буття. Звернення до цих феноменів у нього пов'язане із прагненням до такого пізнання «невідомого» світу, яке не порушує його таємниці, тобто пізнається саме як «невідоме» і таємниче.

На цей момент звертає увагу і Н. Валентіні, коли досліджує «конкретну метафізику». Він пише: «Іменно в этой «пограничной зоне» между конкретным и абстрактным, между наукой и поэзией, между видимым и невидимым, именно там, где заметным образом нарушается спокойное и линейное движение жизни, где разрывается привычная ткань причинности, Флоренскому удавалось усмотреть очертания подлинного, духовного бытия. За толстой стеной рациональных и естественных законов, за плотным барьером разума и природы он видит узкие щели, сквозь которые просачивается тайна» [3, с. 86]. І доступ до цієї таємниці в П.О. Флоренського відкриває тільки така пізнавальна здібність, як містичне споглядання.

«Конкретна метафізика» являє собою філософсько-релігійне вчення. У духовній реальності П.О. Флоренського таємниця – це онтологічна характеристика всього трансцендентного духовного, ноуменального, яке існує тільки через свою явленність у матеріальному, феноменальному, і водночас завжди лишається «іно-природним», «іно-світним», таємничим. У роботі «Общечеловеческие корни идеализма (философия народов)» П.О. Флоренський пише: «Все, – все, что ни видит взор, – все имеет свое тайное значение, двойное существование и иную, за-эмпирическую сущность. Все причастно и н о м у миру, во всем и н о й мир отображает свой оттиск» [4, с. 153]. За допомогою якого пізнавального засобу П.О. Флоренський досягає, містично споглядаючи, у чуттєво наданому, природному, – надприродне, у явищі (феномені) – першоявлення (протофеномен)? Таким засобом П.О. Флоренський називає символ. Однак даний пізнавальний засіб не відповідає завданню, яке він поставив перед собою: розробити концепцію духовної реальності як двоєдності феномену та ноумена. Поняття ноумена означає інший світ і духовну істоту, що вічно перебуває в ньому, не має фізичної подоби, яка по своєму слову створила світ і людину в ньому за своїм образом і подобою. Надприродну сутність цього невидимого Бога виражає вічна таємниця. Як пише П.О. Флоренський, усе ноуменальне пізнається у своїй природі, а саме як таємниця. Для цього людина має використовувати не розум із його поняттями та логікою, не змоглядне, інтелектуальне, а позапонятійне, містичне споглядання. Воно, на відміну від умоспоглядання, продукує не поняття – логічну форму знання, а релігійний символ: форму, яка співвідносить людину з надприродним у його власній природі – як із таємницею.

Оскільки П.О. Флоренський не отожднює духовну реальність цілком із ноуменальним – із трансцендентним надприродним, а мислить її в єдності з феноменальним, чуттєво наданим, то для вираження духовної реальності як двоєдності феномену та ноумена неможливо обійтися лише одним символом. Ця двоєдність означає, що трансцендентне надприродне з необхідністю виражається емпіричним, природним, тобто воно являє себе

як іманентне йому. Як відомо, саме міфообраз є формою вираження надприродного, іманентного в матеріальному світі. Адже в міфології надприродне не належить іншому світу, міфологічна свідомість не припускає поділу світу на потойбічний та поцейбічний. Уживане П.О. Флоренським поняття «тонкоматеріальне» і виражає іманентність надприродного в поцейбічному світі. Із цього виходить, що адекватною формою вираження духовної реальності як двоєдності є не символ, а міфосимвол. Він виражає двоєдність іманентності, що робить духовне конкретним, і трансцендентності. Отже, він глибше за все висловлює те, що П.О. Флоренський називає «круглим мисленням».

«Кругле мислення» П.О. Флоренського має схожість як із міфосвідомістю, що інтуїтивно ототожнює зміст із формою, внутрішню із зовнішнім, сутність з явищем, так і з релігійно-символічною свідомістю. На паралелі, наявній між мисленням П.О. Флоренського і міфосвідомістю, вказує О.М. Паршин. Він пише: «Рассмотренная нами вторая часть *Водоразделов* заканчивается главой *Макрокосм и микрокосм*, в которой вполне серьезно обсуждаются мифологические параллели между строением человека, его тела, и строением космоса» [6, с. 238].

П.О. Флоренський, коли розробляє «конкретну метафізику», звертається і до міфу, і до символу як формам пізнання. Проте, як уже було зазначено, ані міф, ані релігійний символ самі собою не можуть бути формою вираження духовної реальності, що мислиться як двоєдність феноменального та ноуменального. Міфосимвол, однак, адекватно виражає єдність уяви в її історично первісних актах – продукуванні сакральних міфообразів, споглядання позачуттєвого в чуттєвому, – і містичного бачення: споглядання надчуттєвого самого собою, незалежно від чуттєвого, безобразного, а саме містично осягненого. На засадах останнього виникає нова чуттєва реальність, тотожна чуттєвій реальності надчуттєвого (слово й ім'я, лик, ікона й іконостає тощо).

Так, слово в П.О. Флоренського являє собою двоєдність феномену та ноумена, яку можна ототожнювати як із самим явищем, так і зі змістом. Бог по своєму слову створює світ, а іменуючи слово, персоніфікуючи його – Боговтілюється. Слово, що стало Людиною, є Слово, що стало Ім'ям, тоді як Слово, що стало Ім'ям Людини, є Ім'я Бога. Слово втілилось в Імені – Ісус Христос. Втілення Бога-Слова – першоявлення трансцендентного, унікальна подія явлення духовного світу.

Ім'ям, за П.О. Флоренським, самовизначається особистість, виявляється тип її особистісної будови. Воно передбачає особистість, намічає її ідеальні життєві межі. В інваріантності імені закладено три межі її духовної висоти, три вектори її морального розвитку. Вибір напрямку руху залежить від власне носія імені, визначається його свободою волі. Верхній полюс імені представлений святим, який є носієм даного імені. П.О. Флоренський пише: «По своему происхождению имя – небесно. Оно – божественная сущность, приобщаясь которой тотемистическое животное делается бого-животным, а небесное животное, – созвездие, – бого-созвездием, человек же – истинным человеком, *animal religiosum*» [4, с. 162].

Те саме можна сказати і про лик. Наочним проявом імені в особистості, за П.О. Флоренським, є обличчя, а здійсненою в обличчі ідеєю – лик. Лик, обличчя і личина – це три межі здійснення ідеї в людській подобі. Лик є Прообразом, явленим у конкретній людській подобі, з її індивідуальними ознаками й особливостями. Він – «осуществленное в лице подобие Божие» [1, с. 358].

Ікону П.О. Флоренський наділяє онтологічним статусом, вона як феноменально-ноуменальна двоєдність є «свидетельство о горнем мире» [1, с. 369], явлення духовної сутності. Ікона є наочною онтологією. У ній зримо висловлена «онтологическая связь между образом и первообразом» [Там само]. Тому через іконописне зображення можливе «онто-

логическое соприкосновение» [1, с. 370] людини з горнім першообразом. Про це П.О. Флоренський пише так: «Где бы ни были мощи святого <...>, воскресшее и просветленное тело его в вечности есть, и икона, являя его, тем самым уже не и з о б р а ж а е т святого свидетеля, а е с т ь самый свидетель» [1, с. 448]. Він називає іконостас у храмі явленою нашому спогляданню «агіофанією та янгелофанією», «живою стіною», яку утворюють не зображення Христа, Богородиці чи святих, а самі Христос, Богородиця і святи. Отже, П.О. Флоренський підвищує гносеологічний статус зображуваного образу, підносить його до трансцендентного ідеалу, до свого першообразу, який відкривається містичному спогляданню «в своей подлинной сущности, т. е. как тайна» [1, с. 797].

На переконання П.О. Флоренського, «воззрение на двойственную природу в с е г о в мире – воззрение всечеловеческое» [4, с. 153]. Оскільки «кругле мислення» передбачає звернення до сакрального досвіду предків, з ним пов'язано бажання П.О. Флоренського надати цьому досвіду загальнолюдського сенсу і універсальності. Загальнозначуща сутність його може бути розкрита у витворах людської культури, до яких П.О. Флоренський відносить, серед іншого, і продукти сакральної першодіяльності людини – знаряддя культу. Прагнучи віднайти загальнолюдську форму священнодійства в сакральному досвіді «цілісної народної души», він звертається до дослідження давніх ритуалів, магії, фольклору і пантеїзму, називає православний культ «бутоном культури», «зерном истинной человечности» [5, с. 58], підносить його до теургії. Він пише: «Теургия и магия столь же стары, как и человечество. Вера в силу заклития и переживание своего миро-образующего творчества простирается так же далеко, как и человек» [4, с. 160]. Дослідженням культу він розкриває ідею теургії як загальнолюдського сакрального досвіду, що лежить в основі духовної культури.

«Кругле мислення» в П.О. Флоренського утворює основу загальнолюдського світогляду. Можна сказати, що на ньому ґрунтується та «первісна філософія», про яку він згадує в «Общечеловеческих корнях идеализма». Мислення, що лежить в основі цього «первісного» світогляду, він характеризує як безпосереднє і ясне, що оперує ні «бедным содержанием», «сухим» і «атомистически-обособленным» поняттям, а «живыми, сочными, полными красок и запахов образами», які сплітаються один з одним, утворюють одне ціле, «ткань сущего, а не нить; поэму, а не полиссилогизм» [4, с. 161].

Можна було б визначити концепцію духовної реальності П.О. Флоренського як пантеїстичну, але вона створена ним у рамках теїзму. Проте теїзм у ній імпліцитно містить пантеїзм, який втратив свій концептуальний характер і набув інструментального характеру. Адже без пантеїзму в «конкретній метафізиці» неможливе існування «тонкоматеріального» феномену, «прозорого» для ноумена. Інструменталізація пантеїзму неминуче приводить до міфосимволу, який врівноважує міфообраз і релігійний символ, механізми уяви і містичного споглядання. У міфосимволі ці дві пізнавальні здібності взаємодіють. У «круглому мисленні» П.О. Флоренського, що спирається на загальнолюдський досвід, міфосвідомість зустрічається з релігійною свідомістю, міфообраз – з релігійним символом. Воно поєднує в собі міфологічну і релігійну світоглядні картини.

Отже, «кругле мислення» П.О. Флоренського визначає не тільки його духовну онтологію, але і спосіб її пізнання. Його специфіку виражає містичне споглядання духовної реальності як двоєдності. Головними складниками цього мислення є міфологізуюча уява, що виражає надприродне в чуттєвих образах, і містико-символічне споглядання, що прозріває надприродне у природному. Ці способи пізнання і продукують таку форму містичного споглядання трансцендентного в чуттєво-конкретному феномені, як міфосимвол, що виражає принцип пізнавальної настанови П.О. Флоренського в «конкретній метафізиці» і відповідає його стилю «круглого викладення думок».

Список використаної літератури

1. Флоренский П.А. Имена : Сочинения. Москва : Эксмо-Пресс ; Харьков : Фолио, 1998. 912 с.
2. Бонецкая Н.К. Между Логосом и Софией. Работы разных лет. Москва : Центр гуманитарных инициатив, 2018. 576 с.
3. Валентини Наталино. Павел Флоренский. Пер. с ит. Москва : Издательство ББИ, 2015. 191 с.
4. Флоренский П.А., священник. Сочинения : в 4-х т. / сост. и общ. ред. игумена Андроника (А.С. Трубачева), П.В. Флоренского, М.С. Трубачевой. Москва : Мысль, 2000. Т. 3 (2). 623 с.
5. Флоренский П.А. Собрание сочинений. Философия культа (Опыт православной антропологии). Москва : Мысль, 2004. 685 с.
6. Паршин А.Н. Лестница отражений (от гносеологии к антропологии). *Историко-филологический ежегодник*. 2005. № 12. С. 269–286.

ABOUT P. A. FLORENSKY'S "ROUND OF THINKING"**Miroslava Karpenko***Odessa I.I. Mechnikov National University,**Faculty of History and Philosophy, Department of Philosophy**Dvoryanska str., 2, 65000, Odessa, Ukraine*

P.A. Florensky's "round thinking" is studied, on which its "concrete metaphysics" is based. It is shown that the "round thinking" significantly determines not only the P.A. Florensky's spiritual reality concept, but also the mode of cognition. The actual problem of the cognition modes adequate to P.A. Florensky's "round thinking" is revealed.

It is shown that in "concrete metaphysics" P.A. Florensky seeks to concretize spiritual reality, to present it as a phenomenal-noumenal duality. In developing the concept of the concrete spiritual reality, based on the idea of duality, he relies on the concept of symbol. However, his explanation of the essence of the symbolic understanding of spiritual reality as a phenomenal-noumenal duality demonstrates that the concept of symbol does not cover the reality of "concrete metaphysics". The religious symbol is focused exclusively on the transcendence of spiritual reality (its otherworldliness, pure noumenality). It makes it impossible to access spiritual reality as concrete, that is, mystically contemplative. Taking into account the peculiarities of P.A. Florensky's "round thinking", its leading components have been determined: the mythologizing imagination (the modes of cognition on which the mythological consciousness is based) and the mystical-symbolic contemplation (peculiar to religious consciousness). It is shown that neither the myth nor the symbol alone can adequately express spiritual reality as a duality. A mythical symbol is a form of mystical contemplation of a concrete spiritual reality. In contrast to myth and symbol, the mythic symbol throw open access to spiritual reality through its mystical contemplation in the concrete-sensuous, in phenomena.

The position is substantiated that the mythosymbol is the principle of P.A. Florensky's cognitive guidelines, adequate to his "round thinking" style, highlighting the peculiarity of his mystical contemplation of spiritual reality.

Key words: "round thinking", "concrete metaphysics", concrete spiritual reality, duality, phenomenon, noumenon, mystical contemplation, mythosymbol.